

MAARO-OPAS

Romanipoliittisen ohjelman alueellinen toimeenpano

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:24

MAARO-OPAS

Romanipoliittisen ohjelman alueellinen toimeenpano

Tämä julkaisu on tuotettu osana Sanoista tekoihin 2 -hanketta, joka on saanut rahoitusta Euroopan komission perusoikeuksia, yhdenvertaisuutta ja kansalaisuutta koskevasta ohjelmasta (Rights, Equality and Citizenship Programme). Julkaisun sisältö on täysin tekijän vastuulla, eikä se välttämättä edusta Euroopan komission näkemystä.

Sosiaali- ja terveysministeriö

ISBN Nid: 978-952-00-4111-3

ISBN PDF: 978-952-00-4112-0

Kannen kuvitus: Sanna Eskelinen

Sivun 17 kuvitus: Katariina Hirvonen

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2019

Painotuotteet
4041-0619

Kuvailulehti

Julkaisija	Sosiaali- ja terveysministeriö	4.9.2019	
Tekijät	Henna Huttu, Katja Vauhkonen (toimittajat)		
Julkaisun nimi	MAARO-OPAS Romanipoliittisen ohjelman alueellinen toimeenpano		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:24		
ISBN painettu	978-952-00-4111-3	ISSN painettu	1236-2050
ISBN PDF	978-952-00-4112-0	ISSN PDF	1797-9854
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4112-0		
Sivumäärä	47	Kieli	suomi
Asiasanat	romanit, vähemmistöt, vähemmistöpolitiikka, perusoikeudet, yhdenvertaisuus, neuvottelukunnat; NRIS, romanipolitiikka, integraatio		
Tiivistelmä	<p>MAARO-opas on tarkoitettu alueellisille ja maakunnallisille toimijoille vuosien 2018–2022 romanipoliittisen ohjelman (ROMPO2) paikallisen toteuttamisen tueksi. Kansallista toimenpideohjelmaa täydentävät paikalliset ja maakunnalliset romaniasiain toimenpideohjelmat (nk. MAARO-ohjelmat). Oppaassa käydään läpi MAARO-ohjelman kehittämisen keskeisiä vaiheita ja alue- ja kuntatason vastuita sisältäviä toimenpiteitä. MAARO-ohjelmaan sisältyvät toimenpiteet johdetaan ROMPO2:sta, mutta ne heijastavat kuitenkin myös kunkin alueen romaniväestön toiveita ja tarpeita sekä olemassa olevaa palvelurakennetta. Lisäksi oppaassa esitellään romaniastian hallintoa ja keskeisiä toimijoita. Lopuksi kerrotaan toimenpiteiden hankkeistamisesta ja mahdollisista rahoituslähteistä.</p>		
Kustantaja	Sosiaali- ja terveysministeriö		
Painopaikka ja vuosi	PunaMusta Oy, 2019		
Julkaisun jakaja/ myynti	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Social- och hälsovårdsministeriet	4.9.2019	
Författare	Henna Huttu, Katja Vauhkonen (redaktör)		
Publikationens titel	MAARO-guide Regionalt genomförande av Roma-programmet		
Publikationsseriens namn och nummer	Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2019:24		
ISBN tryckt	978-952-00-4111-3	ISSN tryckt	1236-2050
ISBN PDF	978-952-00-4112-0	ISSN PDF	1797-9854
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4112-0		
Sidantal	47	Språk	finska
Nyckelord	romer, minoriteter, minoritetspolitik, grundläggande rättigheter, jämlikhet, delegationer, NRIS, romsk politik, integration		
Referat	<p>MAARO-handboken är avsedd att fungera som ett stöd för aktörer på regional nivå och landskapsnivå i genomförandet av programmet för romsk politik 2018–2022 (ROMPO2). Det riksomfattande åtgärdsprogrammet kompletteras av åtgärdsprogram för romska ärenden på lokal nivå och landskapsnivå (s.k. MAARO-program). I handboken behandlas de väsentliga faserna i utvecklandet av ett MAARO-program samt åtgärder med ansvar på regional och kommunal nivå. De åtgärder som ingår i MAARO-programmet härleds ur ROMPO2, men de återspeglar även önskemålen och behoven hos den romska befolkningen och den befintliga servicestrukturen i regionen i fråga. I handboken presenteras dessutom förvaltningen av romska ärenden och centrala aktörer i fråga om romska ärenden. Slutligen behandlas projektering av åtgärder samt möjliga finansieringskällor.</p>		
Förläggare	Social- och hälsovårdsministeriet		
Tryckort och år	PunaMusta Ab, 2019		
Distribution/ beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Description sheet

Published by	Ministry of Social Affairs and Health	4 September 2019	
Authors	Henna Huttu, Katja Vauhkonen (editors)		
Title of publication	Guide for planning the regional and local implementation of the Finnish Roma integration strategy (MAARO-plan)		
Series and publication number	Publications of the Ministry of Social Affairs and Health 2019:24		
ISBN (printed)	978-952-00-4111-3	ISSN (printed)	1236-2050
ISBN PDF	978-952-00-4112-0	ISSN (PDF)	1797-9854
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4112-0		
Pages	47	Language	Finnish
Keywords	Roma, minorities, minorities policy, fundamental rights, equality, advisory boards, NRIS, Roma policy, Roma integration		
<p>Abstract</p> <p>The MAARO guide is intended for local and regional actors to support the local implementation of the National Roma Policy (ROMPO2) for 2018–2022. The national operational programme is supplemented by local and regional Roma operational programmes (MAARO programmes).</p> <p>The guide reviews the key phases of the development of the MAARO programme and measures containing regional and municipal level responsibilities. The measures included in the MAARO programme derive from ROMPO2, but they reflect the wishes and needs of the Roma population and the existing service structure in each area. The guide also presents the administration and key actors of Roma affairs. In the end, the project creation of the measures and possible financing sources are discussed.</p>			
Publisher	Ministry of Social Affairs and Health		
Printed by (place and time)	PunaMusta Ltd, 2019		
Distributed by/ publication sales	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Farabiba patrin

Oppenbaariboskiiro	Sosiaalos- ta sastibosko ministerios	4.9.2019	
Tšeeribongiire	Henna Huttu, Katja Vauhkonen (ňanjiboskiire)		
Oppenbaaribosko nau	Maaro sikiboskiir. Romano politikako programmosko thaanavitiko fram tšuuuiba		
Oppenbaaribosko nau ta numra	Sosiaalo- ta sastibosko ministeriosko oppenbaaribi 2019:24		
ISBN	978-952-00-4111-3	ISSN	1236-2050
ISBN PDF	978-952-00-4112-0	ISSN PDF	1797-9854
URN-andressos	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4112-0		
Paňesko numra	47	Tšimb	finitiko
Saakako laave	kaale, minoriteeti, minoriteetesko politika, botnosko horttibi, it veeriba, rakkibosko phuuja		
Gustiba <p>Maaro-sikjaris hin starkide thaanengiirengo ta them phuujaikiirengo tšeeribongiirenge bereňňengo 2018-2022 romano politikako programmosko (ROMPO2) lokaalo phedibosko ňaňtiboske. Folkuno pherdibosko programmos pherdavena lokaale ta phuujaako thaanengo romano saakengo fram rikkibosko programmi (MAARO-programmi). Aro sikjaris džaha džeenom MAARO-programmosko fendjibosko maňkurne saaki ta staaivibi ta aro phuujaako ňleetibosko svaaribi, so ňunjuvena aro arrune tšeeribi. Aro MAARO-programmos, kai hin fram rikkibi doola aanena ROMPO2:sta, bi doola sikavena endo saaro phuujaako kaalo folkengo haagibi ta hyövibi ta panna aaňňime tšenstibosko struktura. Butides aro sikjaris sikavena kaalengo saakako falliba ta maňkurne tšeeribongiiren. Ťluutimes rakkavaha naal rikkibongo hankibonna ta vojime louvengo navarsinenna.</p>			
Presiboskiiro	Sosiaalo- ta sastibosko ministerios		
Veegibosko stedos	PunaMusta Oy, 2019		
Oppenbaaribosko dieliboskiiro/bikniba	Elektrikaano versios: julkaisut.valtioneuvosto.fi Oppenbaaribosko bikniba: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Sisältö

1	Johdanto	9
2	Romaniasioiden hallinto ja toimijat	12
3	Polku MAARO-ohjelmien tekemiseen	14
4	Romanipoliittisen ohjelman 2018–2022 alue- ja kuntatason vastuita sisältävät toimenpiteet	18
4.1	Toimintalinja 1: Romanien koulutukseen osallistumisen vahvistaminen kaikissa koulutusmuodoissa ja kaikilla koulutustasoilla.....	19
4.2	Toimintalinja 2: Ammatillisen osaamisen, työllisyyden, yrittäjyyden ja työmarkkinoille integroitumisen edistäminen.....	21
4.3	Toimintalinja 3: Romaniväestön yhdenvertaisen kohtelun ja palvelujen käytön ja niiden vaikuttavuuden edistäminen peruspalveluissa sekä asumisessa.....	24
4.4	Toimintalinja 4: Romanikielen, taiteen ja -kulttuurin säilymisen ja kehittymisen tukeminen.....	29
4.5	Toimintalinja 5: Romaniväestön voimaannuttaminen ja osallisuuden vahvistaminen.....	31
4.6	Toimintalinja 6: Tiedotus, viestintä ja media romanien integraation edistäjänä.....	32
4.7	Toimintalinja 7: Alueellisen ja paikallisen romanityön kehittäminen.....	33
4.8	Toimintalinja 8: Kansainvälinen romanityö.....	35
5	Toimenpiteiden hankeistaminen ja rahoitus	37
6	Rahoituslähteitä	39
	Lähteet	43

1 Johdanto

Tämä opas on tarkoitettu alueellisille, maakunnallisille ja kunnallisille toimijoille vuosien 2018–2022 romanipoliittisen ohjelman (ROMPO2) paikallisen toteuttamisen tueksi. Opas on laadittu, koska kansallista toimenpideohjelmaa täydentämään tarvitaan lisää paikallisia ja maakunnallisia romaniasiain toimenpideohjelmiä (nk. MAARO-ohjelmia). MAARO-ohjelmaan sisältyvät toimenpiteet johdetaan ROMPO2:sta. Niiden tulee kuitenkin heijastaa ensisijaisesti kunkin alueen romaniväestön toiveita ja tarpeita sekä olemassa olevaa palvelurakennetta. MAARO-ohjelmien laatiminen ja toimeenpano vahvistaa alueellisesti ja paikallisesti romanien ja heitä edustavien järjestöjen kuulemista sekä avaa romaneille uusia paikallistason vaikutusmahdollisuuksia heitä itseään koskevissa asioissa.

Tässä oppaassa alustetaan myös hankkeistamista, joka on yksi tapa MAARO-ohjelma toimenpiteiden toteuttamiseen. Projektien ja hankkeiden mahdollisia rahoituslähteitä on esitelty oppaan takaosassa.

Pysyvät hallinnolliset rakenteet kuten kunnat, ja romaniasiain neuvottelukunnat, ovat yhdessä toimivan kansalaisjärjestökentän ja erilaisten hanketoimijoiden kanssa avainasemassa MAARO-ohjelmien kehittämisessä. Niiden keskinäinen yhteistyö on olennaisen tärkeää MAARO-ohjelmiin liittyvässä kehittämis- ja tiedotustyössä, ohjelmien toimeenpanossa sekä seurannassa ja arvioinnissa.

Tämän oppaan tavoite on toimia lähtökohtana romaniväestön, vastuuvirkamiesten sekä kansalaisjärjestö- ja hanketoimijoiden yhteiselle keskustelulle. Oppaassa käydään läpi MAARO-ohjelman tekemisessä ja toteuttamisessa keskeisiä asioita. Sivulla 19–36 olevissa ruudukoissa esitetään kaikki alue- ja kuntatason vastuita

sisältävät ROMPO2:n toimenpiteet. Kun MAARO-ohjelmaa suunnitellaan, voidaan ruudukon avulla hahmotella valitun toimenpiteen kannalta keskeiset vastuutahot, toteutusajankohta, resurssit ja toimenpiteen seuranta.

Tavoitteena edistää romanien yhdenvertaisuutta

Suomen nykyinen lainsäädäntö tarjoaa hyvän pohjan romaniväestön osallisuuden ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Yhdenvertaisuus tarkoittaa, että kaikilla ihmisillä on samanlaiset perusoikeudet huolimatta esimerkiksi sukupuolesta, iästä, kielestä, uskonnosta, vakaumuksesta, vammaisuudesta, mielipiteestä, terveydentilasta, seksuaalisesta suuntautumisesta, etnisestä tai kansallisesta alkuperästä. Ketään ei saa syrjiä edellä mainittujen tekijöiden perusteella esimerkiksi työn saannissa, koulutukseen pääsemisessä tai erilaisten palveluiden saamisessa.

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) edellyttää valtion, kuntien ja kuntayhtymien viranomaisia laatimaan yhdenvertaisuussuunnitelman yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Edistämistoimenpiteiden tarkoituksena on turvata kaikkien henkilöiden tosiasiallisesti yhdenvertaiset mahdollisuudet käyttää eri viranomaisten palveluita, koulutautua ja edetä työuralla.

Lainsäädännön toimeenpanon varmistamista tarvitaan kuitenkin edelleen. Tämän lisäksi merkittävimpiä vaikuttamiskeinoja on valtavirtaistaminen, jossa romanien omat näkökulmat otetaan huomioon heitä koskevassa päätöksenteossa ja palveluissa. Tämä edellyttää toimenpiteiden ja päätösten vaikutusten arviointia romanien ja romaniyhteisöjen näkökulmasta. Myös kohdennettuja, erityisesti romaniväestön olosuhteet ja palvelutarpeet huomioivia toimintakäytäntöjä on kehitettävä ja vahvistettava.

Kuten mikä tahansa ryhmä tai vähemmistö, myös romaniväestö on sisäisesti monimuotoinen. Ryhmän sisäisen yhdenvertaisuuden ja osallisuuden takaamiseksi onkin huomioitava näkökulmat, joita esimerkiksi nuorilla, naisilla, miehillä, vanhuksilla tai eri paikkakuntaa edustavilla romaneilla on.

Myös monet projekti- ja hankerahoituslähteet, kuten rakennerahastot ja STEA, korostavat yhdenvertaisuuden periaatteita. Tämä tarkoittaa, että mm. hankkeiden ja projekteiden valmistelussa, niitä koskevassa päätöksenteossa, rahoitettavien hankkeiden valinnassa ja toteutuksessa sekä seurannassa, raportoinnissa ja arvioinnissa toimitaan syrjimättä mitään ihmisryhmiä. Tällöin suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa lähtökohtana on, että toiminnan laatu paranee, kun ihmisten erilaisuus otetaan huomioon.

2 Romaniasioiden hallinto ja toimijat

Seuraavaksi esitellään lyhyesti Suomen kansallisessa romanipolitiikassa merkittävimmät valtakunnalliset, alueelliset ja paikalliset rakenteet jotka muodostavat romanipoliittisen ohjelman toimeenpanon keskeisimmän ja pysyvän yhteistyöverkoston.

Kotimaiset romaniasiain hoidon hallinnolliset rakenteet:

Valtakunnallinen Romaniasiain neuvottelukunta (RONK) edistää romaniväestön tasavertaisia yhteiskunnallisia osallistumismahdollisuuksia sekä taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä elinolosuhteita. RONK toimii

Suomessa romanien ja viranomaisten välisenä yhteistyö- ja asiantuntijaelimenä sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä.

Alueelliset romaniasiain neuvottelukunnat (AlueRonk) työskentelevät viranomaisten ja romaniväestön poikkihallinnollisina yhteistyöeliminä. Toiminnan tavoitteena on kehittää romanien asemaa alueellisella ja paikallisella tasolla sekä osallistaa romaneja heitä koskevaan päätöksentekoon. Alueelliset neuvottelukunnat pyrkivät myös edistämään yhdenvertaisuutta ja torjumaan romaneihin kohdistuvaa syrjintää. Neuvottelukuntien toiminta ja asema perustuu valtioneuvoston asetuksiin (VNA 1019/2003 ja VNA 1350/2009).

Paikallisromanityöryhmät (PRT) ovat kunnanhallituksen nimeämiä toimikuntia joiden työskentelyn tarkoituksena on lisätä romanien osallisuutta, aktiivisuutta sekä yhdenvertaisuutta ja näin kehittää paikallisen romaniväestön mahdollisuuksia osallistua omien elinolojensa parantamiseen. Työryhmien tärkeimpiä tavoitteita ovat

romanien kohtaamien ennakkoluulojen ja stereotyyppien poistaminen ja aktiivisen tiedottaminen romaneihin liittyvistä kysymyksistä. Romanityöryhmien päämääränä on edistää kulttuurien välistä vuorovaikutusta sekä luoda uutta toimintakulttuuria ja kumppanuuksia paikallistasolla. Paikallisromanityöryhmissä romanitoimijat, kaupungin ja kunnan edustajat tekevät yhteistyötä romanikysymysten esille nostamiseksi, jotta romaneihin liittyvät kysymykset otettaisiin huomioon yhteiskunnan eri alueilla.

Opetushallituksen romaniväestön koulutustiimin tehtäviin kuuluu romanikielen ja -kulttuurin edistäminen sekä romaniväestön koulutuksen kehittäminen kaikilla koulutusasteilla.

Kotimaisten kielten keskuksen romanikielen lautakunta toimii romanikieltä koskevana valtakunnallisena asiantuntijaelimenä. Lautakunta antaa kielenkäyttöä (kirjoitettua kieltä ja puhuttua yleiskieltä) koskevia periaatteellisia tai yleisluonteisia suosituksia.

Lisäksi lautakunta kehittää sanastoa, pohtii kieliopillisia seikkoja ja antaa oikeakielisysohjeita. Se myös tukee opetuksen ja oppimateriaalien tuottamista ja verkostoituu näistä vastaavien sidosryhmien kanssa. Lautakunnan suosituksista tiedotetaan verkossa ja romaninkieleen liittyviä kysymyksiä käsittelevissä lehtiartikkeleissa. Romanikielen lautakunnan jäsenet nimitetään kolmeksi vuodeksi kerrallaan.

Kirkkohallituksen Kirkon romaniasioiden neuvottelukunta

ylläpitää ja kehittää yhteistyötä romanien, evankelis-luterilaisen kirkon ja muiden kirkkojen yhteisissä kysymyksissä. Neuvottelukunta osallistuu kirkkojen kansainvälisissä yhteyksissä käytävään keskusteluun romaneja koskevissa kysymyksissä, tukee romanien jäsenyyttä seurakunnissa, osallistuu romaneja koskevaan yhteiskunnalliseen keskusteluun ja on yhteyksissä valtiollisiin sekä kolmannen sektorin romaniasiaisiin toimielimiin.

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

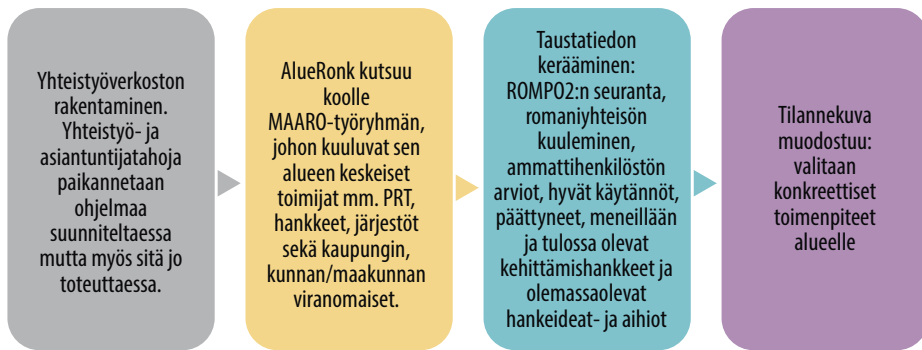
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) tukee

sosiaali- ja terveysministeriötä ja valtakunnallista romaniasiaisten neuvottelukuntaa romanipoliittisen ohjelman kehittämisessä, toimeenpanossa, seurannassa ja arvioimisessa sekä vastaa tietopohjan kehittämisestä.

3 Polku MAARO-ohjelmien tekemiseen

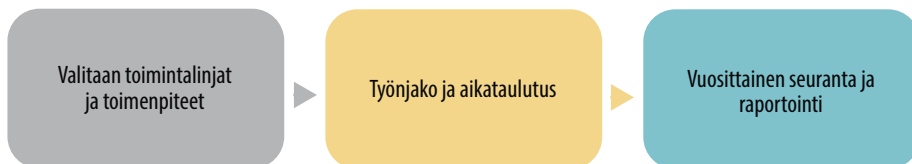
MAARO-ohjelmien tekeminen alkaa yhteistyöverkoston rakentamisella. Alueelliset romaniasiain neuvottelukunnat paikantavat alueen yhteistyötahot (kaupungin, kunnan ja/tai maakunnan viranomaiset, paikalliset järjestöt, hankkeet, paikalliset romanityöryhmät ja muut valmistelun kannalta tärkeät yhteistyötahot). Myös yhteistyö lähialueiden, kuntien- ja/tai maakuntien välillä sekä valtakunnallisten hankkeiden kanssa on hyvä huomioida.

Seuraavaksi kerätään alueellista taustatietoa romaniväestön asemasta. Taustatiedolla tarkoitetaan jo olemassa olevaa mm. ROMPO1 ja 2-ohjelmiin ja niiden toimeenpanon etenemiseen, raportointiin ja seurantaan liittyvää tietoa. Taustatietoon kuuluu myös romaniyhteisön omat kokemukset eri palveluiden käyttäjinä sekä heidän kanssaan työskentelevän ammattihenkilöstön arviot tarpeellisista toimista yhdenvertaisuuden parantamiseksi. Taustatiedon keräyksessä hyödynnetään myös erilaisten projektien ja hankkeiden kerryttämää tietoa ja hyviä käytäntöjä. Alueellista romaniväestöä kuulemalla kartoitetaan ensisijaisesti romaniyhteisön toiveita ja tarpeita. Kuulemisessa voidaan hyödyntää eri keinoja: paikan päällä kuulemisen lisäksi voidaan käyttää myös mm. erilaisia sähköisiä kyselyjä tai kuulemista etäyhteyksien avulla (esim. demokratia.fi). Nämä ovat maksuttomia ja mahdollistavat vaikuttamisen paikasta riippumatta. Jos MAARO-ohjelman toimenpiteitä hankkeistetaan, on taustatieto hyödyllistä, kun rahoittajalle perustellaan hanketoiminnan tarvetta.

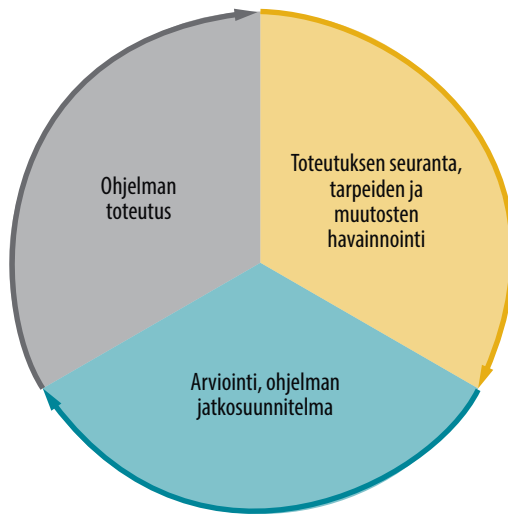
Kuvio 1. Askeleet MAARO-ohjelman tekemiseen

AlueRonk toimii MAARO-valmisteluryhmän koolle kutsuvana tahona. Tämän jälkeen työryhmä voi päättää sisäisesti roolituksesta ja vastuista ohjelman eri toimintalinjojen toteutuksen kohdalla. Taustatiedon ja kuulemisten perusteella muotoillaan tilannekuva ja sen pohjalta tavoitteet eli konkreettiset toimenpiteet alueelle. Mikäli alueella toimii useita paikallisromanityöryhmiä, voidaan yhteiseen MAARO-ohjelmaan kirjata kunkin PRT:n toimintaa koskevat tavoitteet erikseen. Toimenpiteiden muotoilussa on hyvä kiinnittää huomiota työnjakoon ja aikatauluun: kuka tekee ja mitä? Millä aikavälillä? Toimenpiteitä ei välttämättä tarvitse vuositasolla olla kunta-kohtaisesti montaa – laatu ja tehokas toteutus korvaavat määrän. Tärkeää olisi kuitenkin saada jollain tapaa mukaan niitä kuntia ja kaupunkeja joissa romaniväestöä asuu. MAARO-ohjelman kirjoittamistyön rinnalla kulkee myös toteutuksen seurannan suunnittelu: miten tiedetään että asetettu tavoite on toteutunut? Kuinka kuvataan toimenpiteen toteutus ja arvioidaan sen vaikuttavuutta sekä määrällisesti että laadullisesti?

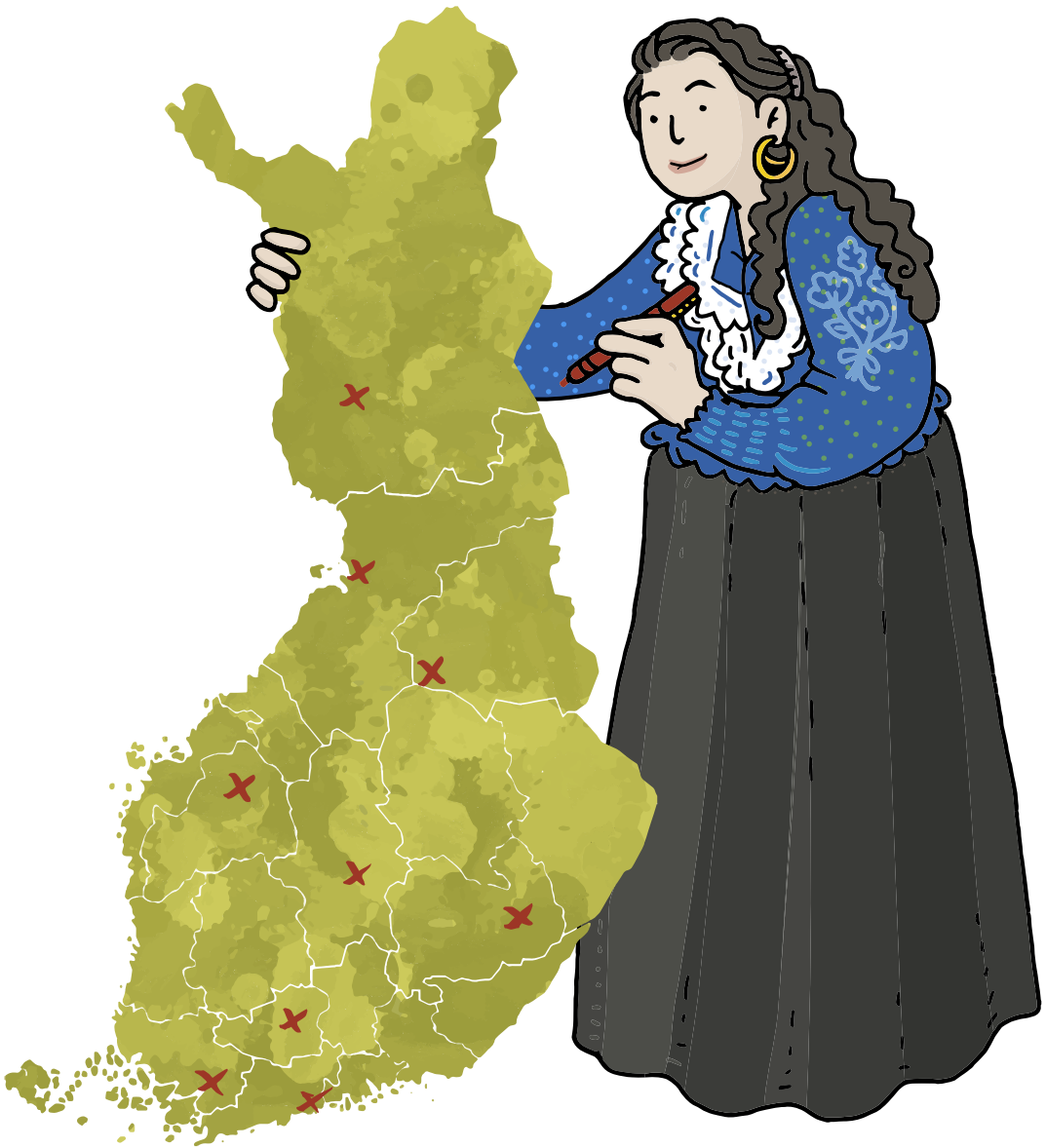

Kuvio 2. MAARO-ohjelman työryhmän roolit ja vastuut

MAARO-ohjelman eri toimintalinjojen **toimeenpanon voi aloittaa joko asteittain** eli sitä mukaa kun sen osioita on saatu valmiiksi **tai vasta sitten kun sen koko sisältö, vuosittaisen seurannan kulku ja vastuut on viimeistelty**. Asteittainen toimeenpano on erityisen toivottavaa niillä alueilla joissa on jo paljon romanitoimintaa ja meneillään olevia projekteja ja hankkeita. Asteittainen toimeenpano voi osaltaan auttaa muiden toimintalinjojen sisällön suunnittelussa sekä romaniväestön tarpeissa tapahtuvien muutosten havaitsemisessa. Tämän pohjalta voidaan muokata ohjelman jatkosuunnitelmaa. MAARO-ohjelman toteutuksen etenemisestä raportoidaan säännöllisesti valtakunnalliselle romaniasiain neuvottelukunnalle, hyödyntäen esimerkiksi tämän oppaan taulukkomuotoa.

Kuvio 3. MAARO-ohjelman toteutuksen seuranta ja arviointi

Kuva: Katarina Hirvonen

4 Romanipoliittisen ohjelman 2018–2022 alue- ja kuntatason vastuita sisältävät toimenpiteet

Seuraavaan taulukkoon on koottu joitain ehdotuksia alue- ja paikallistason toimenpiteiksi. Niitä voi **täydentää ja muokata** oman alueen romaniväestöltä ja asiantuntijoilta tulevien aloitteiden ja tarpeiden pohjalta. Kunkin toimenpiteen kohdalla on ehdotettu joitain toimeenpanon vastuutahoja, mutta nämä voivat vaihdella alue- ja paikkakuntakohtaisesti, riippuen esimerkiksi olemassa olevasta palvelurakenteesta. Toteutusajankohta merkitään vuositasolla. Kohdennettaviin resursseihin voi merkitä toimeenpanoon kohdistetun euromäärän tai esim. osallistuneiden vapaaehtoisten, viranomaisten ja järjestöjen lukumäärän. AlueRonkit voivat käyttää toimenpidetaulukkoa myös MAARO-ohjelmien monitoroinnin perustyökaluna.

Seurantaruuu on jätetty tarkoituksellisesti tyhjäksi niiden toimenpiteiden osalta, joiden seuranta voi olla eri alueilla erilaista, jolloin seurantatavan voi määritellä itse.

4.1 Toimintalinja 1: Romanien koulutukseen osallistumisen vahvistaminen kaikissa koulutusmuodoissa ja kaikilla koulutustasoilla

Toimenpide	Ehdotetut vastuutahot	Kunta ja toteutusajankohta	Resurssit	Seuranta
TP1 Lisätään tietoa romanivähemmistöstä varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstön täydennyskoulutukseen.	Alueellisesti ja kunnissa varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstön täydennyskoulutuksesta vastaavat tahot			Romanit on huomioitu täydennyskoulutuksissa.
TP2 Kohdennetaan romanilasten vanhemmille tietoa avoimen varhaiskasvatuksen eri muodoista.	Varhaiskasvatuspalveluiden tiedottamisesta vastaavat tahot			Tiedotusta on kohdennettu romaniperheille.
TP3 Levitetään tietoa Opetushallituksen valtakunnallisen varhaiskasvatus- ja esiopetus selvityksen tuloksista ¹ .	Alueellisesti ja kunnallisesti varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kehittämistä vastaavat tahot			Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilökunta on saanut tietoa selvityksen tuloksista ja pohtinut romanilasten kysymyksiä osana omaa työtä.
TP5 Tehostetaan romanioppilaiden henkilökohtaista opinto-ohjausta perusopetuksessa (ja aikuisten osalta tarpeen mukaan esim. osana työllisyyspalvelujen ohjausta).	Perusopetuksen opinto-ohjauksen kehittämistä vastaavat tahot (esim. kunnat, työllisyyspalvelut)			Opinto-ohjaajilla ja työllisyyspalveluiden työntekijöillä on riittävästi tietoa romanioppilaiden ohjaukseen liittyen.
TP6 Levitetään tietoa romaneja koskevista oppimateriaaleista.	AlueRonkit, kuntien sivistys- ja opetustoimi			Perusopetuksen ja ammattikoulutuksen opettajilla on tietoa olemassa olvista romaneja koskevista oppimateriaaleista.

¹ Alustava selvitys (2019) https://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/opetushallituksen-selvitys-kaksivuotinen-esiopetus-vahvistaisi-yhdenvertaisuutta

Toimenpide	Ehdotetut vastuutahot	Kunta ja toteutusajankohta	Resurssit	Seuranta
TP8 Huomioidaan romanien koulutuskysymykset opetus- ja kasvatushenkilöstön täydennyskoulutuksissa.	Alueellisista ja kunnallisista opetus- ja kasvatushenkilöstön täydennyskoulutuksista vastaavat tahot			Romanien koulutuskysymykset on huomioitu opetus- ja kasvatushenkilöstön täydennyskoulutuksissa.
TP10 Informoidaan tarpeen mukaan romaniväestöä aikuisten perusopetukseen hakeutumisesta ja tuetaan sitä.	Alueellisesti ja kunnallisesti aikuisten perusopetukseen ohjaavat ja sitä järjestävät tahot			Perusopetuksen päättötodistusta vailla olevaa romaniväestöä ohjataan tarvetta vastaavasti aikuisten perusopetukseen.
TP12 Edistetään romaniväestön ammattirakenteen monipuolistumista ulottamalla työharjoittelumahdollisuuksia useille eri ammattialoille.	Alueellisesti ja kunnallisesti väestön ammattirakenteen ja työmarkkinoiden työvoimatarpeen kohtaamisesta vastaavat tahot			
TP14 Kohdennetaan romaniväestölle Opetushallituksen oppaan ² (2018) muodossa tiedotusta lukio-opinnoista.	Lukio-opintoihin ohjaavat tahot ja lukiokoulutuksen järjestäjät			Opetushallituksen lukio-opasta on jaettu.
TP15 Tiedotetaan alueen romaneille opiskelu- ja harrastusmahdollisuuksista vapaan sivistystyön ja taiteen perusopetuksen piirissä.	Alueellisesti ja kunnallisesti vapaan sivistystyön ja taiteen perusopetuksen tiedottamisesta ja palvelutuotannosta vastaavat tahot, mm. kuntien ja kuntayhtymien ylläpitämät oppilaitokset (kansanopistot, kansalaisopistot, opintokeskukset, liikunnan koulutuskeskukset ja kesäyliopistot)			Informaatiotilaisuuksia on järjestetty yhteistyössä romanien ja alan oppilaitosten kanssa.

²Lukio-opas romaneille https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/perusopetus/kieli- ja_kulttuuriryhmat/saamen-_romani- ja_viittomakieliset/romanit

4.2 Toimintalinja 2: Ammatillisen osaamisen, työllisyyden, yrittäjyyden ja työmarkkinoille integroitumisen edistäminen

Toimenpide	Ehdotetut vastuutahot	Kunta ja toteutusajankohta	Resurssit	Seuranta
TP16 Tiedotetaan työ- ja elinkeinoministeriön vuoden 2019 romanien työllisyyttä ja yrittäjyyttä käsittelevän selvityksen tuloksista työvoimapolveluiden työntekijöitä ja otetaan sen sisältämä tieto romanien työllisyys- ja yrittäjyystilanteen parantamiseen tähtäävän kehittämisen lähtökohdaksi.	Alueellisesti työvoimapolveluiden kehittämisestä ja yritysten sekä kuntien työllistämistoiminnasta ja tiedottamisesta vastaavat tahot			Työ- ja elinkeinoministeriön vuonna 2019 laatiman selvityksen tuloksista on tiedotettu alueen ja kuntien työvoimapolveluiden työntekijöitä ja selvityksen toimenpide-ehdotuksia toimeenpannaan alueellisesti ja kunnissa.
TP17 Suunnataan romaniväestölle yrittäjyysneuvontaa, -koulutusta ja -tukipolveluita.	Alueellisesti ja kunnallisesti yrittäjyysneuvonnasta, -koulutuksesta ja -tukipolveluista vastaavat tahot			Romaniväestölle on suunnattu tarvetta vastaavasti yrittäjyysneuvontaa, -koulutusta ja -tukipolveluita.
TP18 Parannetaan romanityötä tekevien järjestöjen ja yrittäjien välistä yhteistyötä.	Yrittäjät ja yrittäjäjärjestöt, romanijärjestöt, kunnat			Yrittäjäjärjestöjen ja romanijärjestöjen yhteisiä tapaamisia, tiedotusta ja verkostoitumistoimintaa on toteutettu.

Toimenpide	Ehdotetut vastuutahot	Kunta ja toteutusajankohta	Resurssit	Seuranta
TP19 Kohdennetaan ammatillisen koulutuksen toteuttajille, TE-palveluiden asiantuntijoille, työnantajatahoille sekä työmarkkinajärjestöille tiedotusta syrjinnän vaikutuksista romanien työllistymiseen ja erilaisista keinoista puuttua työsyrintään.	Aluehallintoviranomaiset, TE-palveluiden asiantuntijat, työsuojeluviranomaiset, ammattiliitot			Tiedotusta syrjinnän vaikutuksista ja siihen puuttumisesta on kohdennettu ammatillisen koulutuksen toteuttajille, TE-palveluiden asiantuntijoille, työnantajatahoille sekä työmarkkina- ja romanijärjestöille.
TP20 Vahvistetaan asiakastyössä yksilöllistä ja kokonaisvaltaista palvelutarvearviointia.	TE-palvelut ja mahdollisesti AlueRonkit konsultoitavana tahona			Romaniasiakkaille on tehty yksilölliset asiakassuunnitelmat ja niitä on päivitetty säännöllisesti.
TP21 Vahvistetaan järjestöjen mahdollisuuksia toimia työvoimapolitiittisina palveluiden tuottajina, työllistymisen tukihenkilöiden työllistäjinä ja työllistymispalveluiden kehittäjinä.	TE-palvelut, AlueRonkit ja järjestöt			Romanijärjestöt tuntevat alue- ja kuntatason toimintamahdollisuudet työvoimapolitiittisten palveluiden tuottamiseen ja kehittämiseen.
TP22 Lisätään romanien oppisopimuskoulutusta eri ammattialoilla sekä julkisella että yksityisellä sektorilla ja puretaan mahdollisia oppisopimuksen hyödyntämisen esteitä.	Oppisopimustoimistot, koulutuksen järjestäjät, julkisen ja yksityisen sektorin oppisopimusyrietykset			Romanien määrä eri ammattialojen oppisopimuskoulutuksessa on lisääntynyt.
TP23 Hyödynnetään lyhytkestoisia valmennuksia, työpajatoimintaa ja kuntouttavaa sekä opinnollistettua kuntouttavaa työtoimintaa työllistymisen tukena.	TE-palvelut, kunnat, kuntouttavan työtoiminnan järjestäjätahot			Tiedotus näistä palveluista ja niihin osallistumisesta on saavuttanut romaniväestön kohdennetusti.

Toimenpide	Ehdotetut vastuutahot	Kunta ja toteutusajankohta	Resurssit	Seuranta
TP24 Kohdennetaan romaninuurille tiedotusta kesätyömahdollisuuksista sekä ohjausta kesätöiden hakuun.	Kesätyöllistämisestä sekä siihen liittyvistä tukimuodoista vastaavat tahot, romaninuoret, romanijärjestöt			Romaninuurille on kohdennettu kesätöiden hakuun liittyvää tiedotusta ja romaninuoret hyödyntävät kesätyön eri tukimuotoja.
TP25 Parannetaan kokonaan koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevien romaninuurten (nk. NEET-nuoret ³) kiinnittymistä heille suunnatun ammatillisen koulutuksen eri muotoihin, työllisyyspalveluihin sekä kuntoutusmahdollisuuksiin.	Alueelliset ja kunnalliset NEET-nuorten ammatillisesta koulutus-työllisyys- ja kuntoutuspalveluista vastaavat tahot			Romanit on kohderymänä huomioitu NEET-nuurille kohdennetuissa palveluissa.
TP26 Mikäli alueella tai kunnissa on liikkuvia EU-kansalaisia ja maahanmuuttajaromaneja, huomioidaan heidät koulutus-, työllisyys- ja kotoutuspalveluiden sekä niihin liittyvien hankkeiden kohderymänä.	Liikkuvan romaniväestön ja maahanmuuttaja-romanien ammattikoulutuksesta ja työllisyyttä edistävästä palveluista vastaavat tahot			Alueella tai kunnissa EU-kansalaisen statuksella liikkuvat romanit ja alueelle asettuneet maahanmuuttajaromanit on huomioitu relevanttien koulutus-, työllisyys- ja kotoutuspalveluiden sekä hankkeiden yhtenä asiakasrymänä.
TP27 Huolehditaan alue- ja kuntatasolla siitä, että romaniväestö on huomioitu STEA- ja rakennerahastohankkeissa kumppanina ja sidosrymänä kaikissa niissä hankkeissa, joissa romanit on mainittu kohderymänä.	Romaniväestön kannalta relevanttien alue- ja kuntatasolla operoivien STEA- ja rakennerahastohankkeiden toteuttajat			Romaniväestön tarpeet on huomioitu osana STEA- ja rakennerahastohankkeita ja romaneilla on oma rooli hankekumppanina ja/tai sidosrymänä.

3 NEET on lyhenne määritelmästä "Not in Employment, Education or Training" eli "ei työssä, tutkintoon johtavassa koulutuksessa eikä kurssikoulutuksessa" ja viittaa noin 16-29 vuotiaisiin nuoriin.

4.3 Toimintalinja 3: Romaniväestön yhdenvertaisen kohtelun ja palvelujen käytön ja niiden vaikuttavuuden edistäminen peruspalveluissa sekä asumisessa

Toimenpide	Ehdotetut vastuutahot	Kunta ja toteutusajankohta	Resurssit	Seuranta
TP28 Edistetään romanien huomioimista alueellisessa ja kunnallisessa yhdenvertaisuussuunnittelussa.	Yhdenvertaisuussuunnitelmien laadinnasta vastaavat tahot, AlueRonk			Romanit on huomioitu yhdenvertaisuussuunnitelmissa, niiden toimeenpanossa, seurannassa ja arvioinnissa.
TP32 Seurataan Poliisiammattikorkeakoulun valtakunnallisen selvityksen tuloksia ⁴ koskien romaneihin kohdistuneita viharikoksia (selville saadaan tehtyjen rikosilmoitusten määrä ja tekojen luonne).	AlueRonkit, kunnat, poliisilaitokset, poliisiammattikorkeakoulu			Mikäli selvityksessä ilmenee omalla toiminta-alueella tapahtuneita viharikoksia ryhdytään mahdollisuuksien mukaan jatkotoimenpiteisiin esim. tiedotuksella ja koulutuksilla.
TP33 Lisätään paikallisten ja alueellisten yhdenvertaisuus- ja tasa-arvokoulutusten kautta romaniväestön tietoutta syrjinnän eri muodoista, erityisesti moniperusteisesta syrjinnästä ja sisäisestä syrjinnästä sekä niihin liittyvästä lainsäädännöstä ja uhrien auttamisesta.	Oikeusministeriö (OM), sisäministeriö (SM), työ- ja elinkeinoministeriö (TEM), sosiaali- ja terveysministeriö (STM), ympäristöministeriö (YM), opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM), kunnat, RONK, AlueRonkit, paikallisromanityöryhmät, järjestöt			Romaniorganisaatioille, paikallisromanityöryhmille ja järjestöille on järjestetty yhdenvertaisuus- ja tasa-arvokoulutusta syrjinnän, moniperusteisen syrjinnän ja sisäisen syrjinnän ennaltaehkäisemiseksi ja käsittelemiseksi.

⁴ Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2017 <https://www.theseus.fi/handle/10024/154780>

Toimenpide	Ehdotetut vastuutahot	Kunta ja toteutusajankohta	Resurssit	Seuranta
TP35 Valtavirtaistetaan sukupuolinäkökulma Suomen rakennerahasto-ohjelmatyöhön kuuluvissa hankkeissa joissa romanit ovat joko pää- tai osakohdejoukkona ja hyödynnetään sukupuolijaoteltua tietoa hankkeiden kehittämistoiminnassa.	TEM, STM, OKM, OM, SM, tutkimuslaitokset, kunnat			Sukupuolinäkökulma on valtavirtaistettu Suomen rakennerahasto-ohjelmatyöhön kuuluvissa hankkeissa ja niistä löytyy sukupuolijaoteltua tietoa kehittämistoiminnan tueksi.
TP36 Huomioidaan MAARO-ohjelman laadinnassa sukupuolten tasa-arvo ja mahdolliset sukupuolivaikutukset.	STM, THL, Ronk, Tasa-arvoasian neuvottelukunta, alueelliset tasa-arvoasiantuntijat			MAARO-ohjelman sukupuolivaikutukset on huomioitu suunnitteluvaiheessa.
TP37 Hyödynnetään alueella sosiaalialan osaamiskeskusten tietotaitoa MAARO-ohjelmien kehittämisessä, seurannassa ja arvioinnissa.	STM, RONK, Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus (Koske), maakunnat, THL			Alueella toimivat sosiaalialan osaamiskeskukset ovat osallistuneet MAARO-ohjelman kehittämiseen, seurantaan ja arviointiin.
TP38 Hyödynnetään kansallisessa, alueellisessa ja paikallisessa hyvinvoinnin ja terveyden (nk. hyte) edistämistyössä Roosa-tutkimushankkeen ⁵ tuloksia ja toimeenpannaan sen toimenpidesuosituksia.	STM, RONK, AlueRonk, maakunnat, kunnat, THL			Romaneja koskevia tavoitteita ja toimenpiteitä lisätään alueellisiin ja paikallisiin hyte-suunnitelmiin.

⁵ Suomen romaniväestön osallisuus ja hyvinvointi: Romanien hyvinvointitutkimus Roosan perustulokset 2017-2018 <http://www.julkari.fi/handle/10024/137276>

Toimenpide	Ehdotetut vastuutahot	Kunta ja toteutusajankohta	Resurssit	Seuranta
TP39 Uudistetaan sosiaali- ja terveydenhuoltoon suunnattua romanien terveyttä ja kulttuuria koskevaa tiedotusta hyödyntäen vanhan opasmuodon sijaan THL:n nykymuotoisia työvälineitä, esimerkiksi Tiedä ja toimi -kortteja ja levitetään välineitä alueellisesti.	THL/ Monet-tiimi, RONK, sote-keskukset			Perus- ja erikoisterveydenhuoltoon on jaettu romaniväestön terveyttä ja hyvinvointia sekä kulttuuria koskevaa tiedotusta (tiedä ja toimi -kortit ym. välineet).
TP40 Lisätään romaniväestön osallisuutta erilaisten liikuntaa ja fyysistä aktiivisuutta sekä kokonaisvaltaista hyvinvointia edistävien harrastus- ja vapaa-ajanpalveluiden käyttäjinä.	Kuntien lapsi-, nuoriso- ja kulttuurityön sekä liikuntapalveluiden ammattilaiset, maakunnat, järjestöt, paikallisromanityöryhmät, seurakunnat			Romaneille on kohdennetusti jaettu tietoa liikunta-, harrastus- ja vapaa-ajanpalveluista järjestöjen, paikallisromanityöryhmien kautta.
TP41 Huomioidaan vuosien 2016–2018 lapsi- ja perhepalvelu-uudistuksessa (LAPE-muutosohjelma) romanilasten, nuorten ja perheiden tarpeet siihen erityisesti keskittyvän selvityksen toimenpidesuosituksen mukaisesti. ⁶	STM, OKM, RONK, AlueRonk, maakunnat, kunnat, palveluntuottajat, THL			LAPE-muutosohjelman romaneja koskevan selvityksen toimenpidesuositukset on huomioitu paikallisromanityöryhmä- ja maakuntatasolla.

⁶ Romanilapset, -nuoret ja -perheet osana LAPE-muutosohjelmaa, selvitys http://koskeverkko.fi/wp-content/uploads/2013/11/LAPE_Romaniselvitys_VALMIS_31.1.2017.pdf

Toimenpide	Ehdotetut vastuutahot	Kunta ja toteutusajankohta	Resurssit	Seuranta
TP42 Jatketaan romaniväestölle suunnattuja lähi- ja perhesuhdeväkivaltaan liittyviä tukitoimia osana yleistä palvelutuotantoa. ⁷	SM, RONK, THL, ensi- ja turvakodit, Naisten Linja, Lyömätön linja, maakunnat, kuntien sosiaali- ja terveyspalvelut			Lähi- ja perhesuhdeväkivaltaan liittyvät tukitoimet, kuten työntekijöiden ja vapaaehtoisten tukihenkilöiden koulutus sekä puhelinpalvelut on säilytetty vuoden 2018 tasolla.
TP43 Kehitetään romanien parissa tehtävää päihde-, mielenterveys- ja vankityötä Romano Mission vankilatyöhankeissa aiemmin pilotoitujen mallien mukaisesti.	STM, RONK, Romano Missio, päihde- ja mielenterveyspalvelut, Rikosseuraamuslaitos			Romano Mission vankilatyöhankeissa pilotoituja malleja koskevaa tiedotusta on suunnattu kyseisiin palveluihin ja aihetta koskevia työkokouksia on järjestetty asiantuntijoille eri puolilla Suomea.
TP44 Mikäli alueella tai kunnissa on liikkuvia EU-kansalaisia ja maahanmuuttajaromaneja, taataan apu erilaisten matalankynnyksen palveluiden kautta mm. terveyspalveluiden sekä sosiaali- ja kriisipäivystyksen palveluiden osalta.	STM, SM, OM, kunnat, Helsingin Diakonissalaitoksen säätiiö/Hirundo, kansalaisjärjestöt			EU-kansalaisen statuksella liikkuvien romanien humanitääristä apua on ollut saatavilla erilaisten matalankynnyksen palveluiden kautta.
TP45 Toteutetaan ympäristöministeriön vuosien 2012 ja 2018 romanien asumisvelvitysten kehittämis-ehdotuksia.	STM, RONK, YM THL, Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA), romanijärjestöt, kunnat			Toteutettujen kehittämis ehdotusten seuranta

⁷ Lisätietoa tukitoimista <https://www.naistenlinja.fi/tietoa-vakivallasta/naisten-moninaisuus/romaninaiset-ja-vakivalta/>

Toimenpide	Ehdotetut vastuutahot	Kunta ja toteutusajankohta	Resurssit	Seuranta
TP46 Tiedotetaan lainsäädännön ja hyvän hallintotavan mukaisista sekä kulttuuriset piirteet ⁸ huomioivista menettelytavoista asukasvalinnoissa ja asumisneuvonnassa.	YM, ARA RONK, AlueRonkit kunnat, asuntoviranomaiset, paikalliset romanityöryhmät, romanijärjestöt			
TP47 Turvataan asunnottomien romanien ja EU-kansalaisen statuksella liikkuvien romanien kriisi- ja hätämajoitus (ks. myös TP44).	STM, kunnat, kansalaisjärjestöt, Helsingin diakonissalaitoksen säätiö			Kriisi- ja hätämajoituskapasiteetti on vastannut tarpeita.

⁸ Katso ROMPO2 s. 48: yhdenvertaisuus asuinpaikan valinnassa.

4.4 Toimintalinja 4: Romanikielen, taiteen ja -kulttuurin säilymisen ja kehittymisen tukeminen

Toimenpide	Ehdotetut vastuutahot	Kunta ja toteutusajankohta	Resurssit	Seuranta
TP48 Perehdytään romanikielen kansalliseen elvytysohjelmaan sen valmistuttua ja toimeenpannaan sen kuntia koskevia vastuuta.	Kuntien opetus- ja sivistystoimi			Elvytysohjelma on käyty läpi ja sitä koskevia kohtia on lisätty MAARO-ohjelmaan.
TP51 Huolehditaan romanikielenopettajien täydennyskoulutuksen järjestämisestä tai oman alueen romanikielen opettajien osallistumisesta muiden tahojen järjestämään täydennyskoulutukseen.	Kuntien opetus- ja sivistystoimi			Romanikielen opettajien täydennyskoulutuksia on järjestetty ja/tai niihin on osallistuttu alueelta.
TP52 Mikäli kunnilla ei ole mahdollisuutta järjestää romanikielen lähiopetusta, selvitetään mahdollisuudet hyödyntää etäyhteysopetusta.	Kuntien opetus- ja sivistystoimi			Kunnilla on tieto etäyhteysopetusmahdollisuuksista romanikielessä.

Toimenpide	Ehdotetut vastuutahot	Kunta ja toteutusajankohta	Resurssit	Seuranta
TP53 Huomioidaan romanikieli muiden vähemmistökielten lailla alueellisessa ja kunnallisessa yhdenvertaisuussuunnittelussa ja kielten opetustarjonnassa ja osallistutaan kansalliseen kielipoliittiseen vaikuttamiseen.	Alueelliset ja kunnalliset kielellisen yhdenvertaisuuden ja kielipolitiikan kehittämiseen osallistuvat tahot (esim. kunnan opetustoimi, vapaa sivistystyö)			Romanikielen elvyttämiseen ja opettamiseen liittyvät kysymykset on integroitu valtavirtaisten kielisuunnittelun kannalta relevantteihin alue- ja kuntatason ohjelmiin.
TP58 Tiedotetaan romaniperheille lasten ja nuorten mahdollisuudesta taiteen perusopetukseen musiikkiopistoissa, konservatorioissa, kuvataideoppilaitoksissa ja muissa tavoitteellista opiskelua tukevilla oppilaitoksissa.	Kunnat ja muut alueelliset taiteen perusopetuksen järjestäjät			Romaniperheille on kohdennettu taiteen perusopetusta koskevaa tietotusta.
TP59 Tehdään kunnille aloitteita koskien romanimusiikki- ja taideleirien sekä kurssien järjestämistä.	AlueRonkit, kuntien kulttuuritoimi, seurakunnat			Romanimusiikki-, romanien taideleirijä- ja kursseja koskevia kunta-aloitteita on tehty.
TP60 Lisätään romanien paikallishistorian dokumentointia.	Kunnat, paikallis- ja maakuntamuseot, seurakunnat			Romanien paikallishistorian dokumentointi on lisääntynyt.
TP64 Huolehditaan historiallisesti merkittävien romaniaiheisten teosten, käsitöiden ja artefaktien, dokumenttien, biografioiden, elokuvien, ääninauhojen ja muiden aineistojen digitalisoinnista, restauroinnista ja asianmukaisesta arkistoinnista sekä säilyttämisestä sekä näytteille asettamisesta esimerkiksi tilapäisnäyttelyinä.	Kuntien ja kaupunkien arkisto- ja museotoimi, seurakunnat			Historiallisesti merkittävien romaniaiheisten teosten, käsitöiden ja artefaktien, dokumenttien, biografioiden, elokuvien, ääninauhojen ja muiden aineistojen digitalisoinnista, restauroinnista ja asianmukaisesta arkistoinnista, säilyttämisestä sekä näytteille asettamisesta on huolehdittu.

4.5 Toimintalinja 5: Romaniväestön voimaannuttaminen ja osallisuuden vahvistaminen

Toimenpide	Ehdotetut vastuutahot	Kunta ja toteutusajankohta	Resurssit	Seuranta
TP65 Tuetaan alueen nuoria romanivaikuttajia aloittamaan yhteiskunnallinen aktiivisuus aiempaa aikaisemmin osallistamalla heitä romaninuorten ja lapsi- ja nuorisotyön ammattilaisten laatiman erillisen voimaannuttamis- ja vaikuttamisohjelman laadintaan.	AlueRonk, kunnalliset ja alueelliset nuorisovaltuustot ja vastaavat toimijat, seurakunnat			Romaninuorten sekä lapsi- ja nuorisotyön poikkihallinnollinen voimaannuttamis- ja vaikuttamisohjelman laadintaan on osallistunut alueen romaninuuria.
TP66 Huolehditaan, että alueellisten ja paikallisten romani-tapahtumien (esim. konsertit, seminaarit, romanijuhlat, yleisö-tapahtumat, näyttelyt, hanke-tilaisuudet) yhteydessä on myös lapsille ja nuorille erikseen kohdennettuja ohjelmasisältöjä. Tämä voi tapahtua itsenäisyys-päivän vieton, valtakunnallisten romaniasiain neuvottelupäivien tai 8.4. tapahtuvan kansainvälisen romanipäivän vieton yhteydessä.	AlueRonkit, kuntien nuorisotoimi			Lapsille ja nuorille on kohdennettu erikseen ohjelmasisältöjä osana romanitapahtumia.
TP68 Laajennetaan romanien osallisuutta yhteiskunnallisen vaikuttamisen ja osallisuustoiminnan eri muodoissa, kuten vaalipaneelit, ehdokasasettelu, toimiminen järjestökentän kattojärjestössä sekä osallistuminen niiden toimintaan, osallistuminen asukastoimintaan.	Poliittiset puolueet ja niiden nuoriso-osastot, romanijärjestöt, nuorisojärjestöt, järjestöjen yhteiset kattojärjestöt			Romaniedustajia on nimitetty alueellisen ja paikallisen osallisuustoiminnan eri toimielimiin ja romaneja kuullaan päätöksenteossa. Romanien määrä esim. kunnallisvaalien ehdokasasettelussa ja puoluepoliittisessa vaikuttamistoiminnassa ja erilaisissa kattojärjestöissä lisääntyy.

4.6 Toimintalinja 6: Tiedotus, viestintä ja media romanien integraation edistäjänä

Toimenpide	Ehdotetut vastuutahot	Kunta ja toteutusajankohta	Resurssit	Seuranta
TP70 Lisätään paikallis- ja aluemediassa sellaisia ohjelmasisältöjä, jotka tarkastelevat monipuolisesti romanikulttuurin ja taiteen eri tyyliä, kulttuurista omaleimaisuutta ja uutta fuusioitumista, sekä levitetään niitä monikanavaisesti ja etenkin verkossa.	Ylen paikallis- ja aluetoimitukset, romanien oma mediatuotanto, paikallisradiot- ja lehdet, musiikki- ja taidefestivaalit, kansalliset taideinstituutit ja museot			Paikallisesti ja alueellisesti tuotettujen romanikulttuuria ja taidetta käsittelevien mediasisältöjen määrä on kasvanut.

4.7 Toimintalinja 7: Alueellisen ja paikallisen romanityön kehittäminen

Toimenpide	Ehdotetut vastuutahot	Kunta ja toteutusajankohta	Resurssit	Seuranta
TP73 AlueRonkit ovat aloitteellisia kunnallisten paikallisromanityöryhmien perustamisessa ja tukevat niiden työskentelyä sekä alueellisten yhteistyöverkostojen hyödyntämistä romanityössä.	AlueRonk, kunnat, järjestöt, romanijärjestöt, seurakunnat			Aktiivisesti toimivien paikallisromanityöryhmien määrä, tehdyt aloitteet ja toimintasuunnitelmat, lisääntynyt yhteistyö kunnan, eri palvelusektoreiden, paikallisromanityöryhmän ja järjestötoimijoiden välillä
TP74 Alueronk tukee esim. konsultoivana yhteistyökumppanina romanien kannalta merkittävien tutkimus- ja kehittämishankkeiden, STEA-hankkeiden sekä työvoimapolitiittisten hankkeiden ja erilaisten projektien suunnittelu- ja ohjaustyötä.	AlueRonk, tutkimus- ja kehittämishankkeiden sekä STEA-hankkeiden ja projektien työntekijät			AlueRonk on osallistunut hanketyön tukemiseen, suunnitteluun ja hankkeiden toimeenpanon seurantaan ja arviointiin.
TP76 Edistetään romaniväestön osallisuutta huolehtimalla romaniedustajien nimeämisestä yleisiin maakunnallisiin, paikallisiin ja muihin edustuksellisiin toimieliimiin kuten vanhusneuvostoihin ja nuorisovaltuustoihin sekä alueella järjestettäviin kuulemistilaisuuksiin.	Maakunnat, kunnat, AlueRonk			Romanit ovat kuntalaisina ja kansalaisina edustettuina laajapohjaisesti ⁹ romaniasiain hoidon kannalta tärkeissä ja yleisissä maakunnallisissa, alueellisissa, paikallisissa sekä muissa edustuksellisissa toimielimissä.

⁹ Romaniväestön eri ikäryhmien edustuksellisuudesta tulee huolehtia, niin että nuoret, naiset, miehet, vanhukset sekä eri paikkakunnat ja alueet ovat yhdenvertaisesti edustettuina.

Toimenpide	Ehdotetut vastuutahot	Kunta ja toteutusajankohta	Resurssit	Seuranta
TP77 Valtavirtaistetaan romansioiden kehityksen seuranta soveltuvin osin osaksi alueellista, maakunnallista ja kunnallista ennakointi- ja jälkikäteisarviointia (mm. evaus-menettely), hyvinvointikertomuksia ja yhdenvertaisuus- sekä tasa-arvosuunnittelua (suvaus-menettely).	Ministeriöt, THL, aluehallinto, kunnat			Romansioiden hoidon ja kehityksen seuranta on valtavirtaistettu osaksi alueellisia ja kunnallisia ennakointi- ja jälkikäteisarviointeja, hyvinvointikertomuksia sekä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnittelua.
TP78 Laaditaan paikallisromaniöryhmien toimintaa ohjaavat toimikausikohtaiset toimintasuunnitelmat niihin kuntiin, joissa paikallisromaniöryhmiä toimii ja seurataan niiden toimeenpanoa vuosittain tai toimikausittain.	Paikallisromaniö-ryhmät, AlueRonk, kunnat			PRT:t ovat laatineet toimintasuunnitelmat ja seuranneet niiden toimeenpanoa.
TP79 Mikäli kunnassa toimii paikallisromaniöryhmä, se osallistuu toimintamuodon kansalliseen mallintamiseen. Toimintaan liittyvät hyvät käytännöt ja tulokset kootaan verkkojulkaisuksi.	RONK, AlueRonk, PRT-ryhmät, kunnat			Eri puolille Suomea sijoittuvan PRT-toiminnan monia toteutusmuotoja on mallinnettu ja niitä koskeva verkkojulkaisu on saatavilla www.romani.fi -sivustolla.

4.8 Toimintalinja 8: Kansainvälinen romanityö

Toimenpide	Ehdotetut vastuutahot	Kunta ja toteutusajankohta	Resurssit	Seuranta
<p>TP88 Vahvistetaan alueen kansainvälisen viranomaisyhteistyön yhteydessä romanien inklusiostategioiden eli ROMPON toimeenpanoa. Tällainen toiminta-areena on esimerkiksi Euroopan alueiden komitean, Euroopan neuvoston ja Euroopan komission työskentely, ETYJ, lähialueyhteistyö ja Suomen suurlähetystöyhteistyö.</p>	<p>Alue- ja paikallisviranomaiset, Euroopan alueiden komitea (AK), Kuntaliitto, SM, AlueRonk</p>			<p>Kuulemiset, temaattiset tapahtumat, verkkokyselyt</p>

Romaniasiainhoito tulisi mahdollisimman pitkälti kytkeä osaksi muuta alue-, maakunta- ja kuntatason kehittämistoimintaa sekä niiden resursointia. Tällöin romaneja koskevat ja heidän osallisuuttaan edistävät tavoitteet tulee kuitenkin sopia yhdessä romaniväestön kanssa. Päällekkäisiä ohjelmakirjauksia tulisi mahdollisuuksien mukaan välttää.

Alueiden, maakuntien ja kuntien toimintaan <i>valta- virtaistetut toimenpiteet</i>	Ehdotetut vastuu- tahot	Kunta ja toteutus- ajankohta	Haettavat/ kohdennettavat resurssit	Seuranta
Lapsi- ja perhepalvelut				
Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen				
Yhdenvertaisuus- suunnittelu				
Osallisuus				
Mahdolliset muut toimenpiteet				

Joidenkin toimintalinjojen osalta on syytä pohtia myös yhteistyötä eri alueiden, maakuntien ja kuntien välillä. Yksi tällainen aihe on romanikielen opetusjärjestelyt, koska kielenopettajien työnkuva saattaa edellyttää alue- ja kuntatason yhteistyötä.

Alueiden, maakuntien ja kuntien keskinäisenä <i>yh- teistyönä toteutettavat toi- menpiteet</i>	Ehdotetut vastuu- tahot	Kunta ja toteutus- ajankohta	Haettavat/ kohdennettavat resurssit	Seuranta
esim. romanikieli				
hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen				

5 Toimenpiteiden hankkeistaminen ja rahoitus

MAARO-ohjelmaan valittujen toimenpiteiden toteuttaminen voi tapahtua hankkeistamalla. Tällöin toiminnalle määritellään tarve, tavoitteet, aikataulu, resurssit ja tulokset.

Hankkeen tulee vastata tunnistettuun tarpeeseen tai ongelmaan, jota on kartoitettu esimerkiksi selvitysten tai aiempien hankkeiden tulosten pohjalta. Siten MAARO-ohjelmassa olevat toimenpiteet voivat olla paikkakunnan tai alueen tarpeisiin pohjautuva (vaikka niitä ei valtakunnallisessa ROMPO2:ssa mainittaisi). MAARO-ohjelman toimenpiteet voivat myös perustua ROMPO2:n kehittämisessä tehtyihin laajempiin selvityksiin. Joissain tilanteissa voi olla syytä arvioida yhteistyötä myös toisten etnisten ja kielellisten vähemmistöryhmien, kuten saamelaisten ja maahanmuuttajien kanssa.

Hankkeen tavoitteet kuvaavat muutosta, mitä hankkeella pyritään saamaan aikaan. Laajempaa muutosta kuvaava tavoite, kuten MAARO-ohjelman toimenpide, voidaan jakaa toteutuksen ja aikataulun mukaan alatavoitteisiin. Tavoitteiden saavuttamiseksi määritellään konkreettinen toiminta vastaamalla kysymyksiin kuka, mitä, miten, milloin, kenelle? Sivulla 19–36 olevissa ruudukoissa mainitut alueelliset vastuutahot määrittelemällä hahmotetaan hankekumppaneita ja/tai tärkeitä sidosryhmiä. Kohdassa haettavat ja/tai kohdennettavat resurssit voi pohtia, mitä kustannuksia hankkeella on (mm. työntekijät, materiaalit, matkakulut) ja mistä tarvittavaa rahoitusta kannattaa hakea.

Lisäksi hankesuunnitelmassa kuvataan konkreettiset, mitattavat tulokset, jotka hankkeen toiminnalla saadaan aikaan. On toivottavaa, että hankkeessa pyritään löytämään uusia ratkaisuja ja toimintatapoja, sekä levittämään hyviä malleja.

Hankkeen kohderyhmään kuuluvat tahot, joille kehittämistoimia suunnataan ja joihin hankkeen toimenpiteet ensisijaisesti kohdistuvat. Romanit voivat olla kohde-ryhmä sekä valtavirtaistetusti että kohdennetusti. Esimerkiksi hankkeessa, joka pyrkii yhdenvertaistamaan asumispalveluja, voidaan ottaa romanit valtavirtaistetusti huomioon. Tällöin romanien näkökulmat sisällytetään hankkeen joka vaiheeseen aina suunnittelusta ja toteutuksesta raportointiin. Samalla tavoin myös esimerkiksi sukupuolinäkökulma otetaan mukaan kehittämisteemojen ja toimenpiteiden valmisteluun, toteutukseen, seurantaan, raportointiin ja arviointiin.

Kohdennetussa hankkeessa kaikkea ohjelmaan sisältyvää toimintaa voidaan lähteä kehittämään romanien näkökulmasta. Esimerkiksi romanien työllisyyttä tai koulutusuria voidaan edistää kohdennetuilla erityistoimilla.

6 Rahoituslähteitä

Tässä luvussa esitellään kaksi merkittävintä hankkeiden rahoituslähdeä. Rahoituslähteiden hakuohjeet, valintakriteerit ja teemalliset painotukset voivat vaihdella. Samoin ohjeet ja edellytykset tulosten ja indikaattorien määrittelyyn vaihtelevat. Lisää tietoa löytyy alla mainituilta nettisivuilta.

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus (STEA)

SOSIAALI- JA
TERVEYSJÄRJESTÖJEN
AVUSTUSKESKUS

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus (STEA) on sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimiva itsenäinen valtionapuviranomainen. STEA vastaa osaltaan siitä, että Veikkauksen tuottoja käytetään tulokselliseen kansalaisjärjestöjen toimintaan. STEA hallinnoi sosiaali- ja terveysjärjestöjen yleishyödylliseen, terveyttä ja hyvinvointia edistävään toimintaan kohdistuvia avustuksia. Sosiaali- ja terveysministeriö tekee päätöksen jaettavista avustuksista. STEAn toimintaa ohjaavat valtionavustuslaki, strategia ja vuosittaiset painotukset.

Avustusten hakeminen on mahdollista vain erikseen ilmoitettuina hakuaikoina. Avustusta haetaan STEAn verkkoasioinnissa asiointi.stea.fi. STEAN sivuilta löytyy tietoa avustusten hausta, käytöstä ja raportoinnista <https://www.stea.fi/>.

Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR) ja Euroopan sosiaalirahaston (ESR) rahoitukset

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto
Euroopan sosiaalirahasto

Osa rakennerahasto-ohjelman rahoituksesta on sovittu käytettäväksi ns. valtakunnallisten teemojen toteuttamiseen. Valtakunnallisen osallisuusteeman alle kuuluu mm. syrjintää ja huono-osaisuutta kokevien väestöryhmien sosiaalisen osallisuuden tukeminen. Tällä kehittämistyöllä tuetaan myös kansallisten toimenpideohjelmien, mukaan lukien ROMPO2, toimeenpanoa.

Rakennerahastolla on sekä valtakunnallisia että alueellisia hakuajoja. Rahoittavat viranomaiset (ELY-keskukset, maakuntien liitot ja sosiaali- ja terveysministeriö) käynnistävät avoimia hakuja tarkemmin määriteltyihin teemoihin ja julkaisevat hakuja koskevia ilmoituksia. Voit seurata rakennerahastot.fi-sivuston ajankohtaista osiota sekä oman alueesi rahoittavien viranomaisten muuta tiedotusta. Voit myös tutustua alueosioissa esitettyihin tarkempisiin hakupainotuksiin. Rahoitusta voivat hakea esimerkiksi oppilaitokset, erilaiset järjestöt, tutkimuslaitokset, kunnat, yritykset ja muut oikeuskelpoiset yhteisöt. Rahoitusta haetaan EURA2014 -järjestelmässä sähköisesti.

Muita mahdollisia rahoituslähteitä

Rahoitusta tarjoavat myös erilaiset säätiöt ja eri ministeriöt. Esimerkiksi opetus- ja kulttuuriministeriö tukee avustuksilla mm. koulutukseen, tieteeseen, kulttuuriin ja kieleen, liikuntaan ja nuorisotyöhön liittyviä hankkeita. Muita alakohtaisia avustuksia myöntää sisäministeriö, oikeusministeriö, ympäristöministeriö ja ulkoministeriö. Taiteen kehittämiskeskus TAIKE jakaa apurahoja ja avustuksia taiteen ja kulttuurin edistämiseen. Avustuksia myöntäviä säätiöitä ovat mm. Suomen Kulttuurirahasto, Koneen säätiö ja kansan sivistysrahaston alaiset rahastot. Kansalaisyhteiskunta.fi-sivusto on hyödyllinen, jos mielessä on hankeidea, mutta ei ole varmuutta mistä hankkeelle kannattaisi hakea rahoitusta. Sivustolla voi hakea sopivaa rahoittajaa nimen, luokituksen ja/tai asiasanojen avulla: <https://www.kansalaisyhteiskunta.fi/rahoitushakemisto>.

Liite 1: Valtakunnalliset romanijärjestöt ja muut toimijat

Kunnat voivat tehdä yhteistyötä valtakunnallisten romanijärjestöjen sekä erilaisten koulutusalan organisaatioiden kanssa ja konsultoida heitä. Valtakunnallisilta järjestöiltä saa tietoa myös alueellisista romanitoimijoista. Järjestöillä on myös kokemusta hanke- ja projektitoiminnasta yhteistyössä romaniväestön kanssa.

Kansalaisjärjestökentän avaintoimijoihin kuuluvat valtakunnalliset romanijärjestöt sekä muut toimijat:

Suomen Romanifoorumi ry. (Fintiko Romano Forum, FRF) on vuonna 2007 perustettu romanijärjestöjen kattojärjestö johon kuuluu arviolta 75 % suomalaisista romanijärjestöistä. FRF toimii 26:n jäsenjärjestönsä edunvalvojana sekä valvoo Suomen lain mukaisten perusoikeuksien ja yhdenvertaisuuden toteutumista. Foorumin visiona on myös kehittää ja vahvistaa romanijärjestöjä, välittää niille tärkeää tietoa sekä rakentaa romanijärjestöjen välistä yhteistyötä niin kansallisella kuin kansainvälisellä tasolla.

Romano Missio ry. on vuonna 1906 perustettu Suomen vanhin romanijärjestö jonka tehtävänä on toimia romaniväestön keskuudessa kristilliseltä arvopohjalta valtakunnallisena lastensuojelun, sosiaalialan, hengellisen työn sekä koulutusalan palvelujärjestönä. Yhdistyksen tärkeimmät toimintamuodot ovat lastensuojelu-, hengellinen, sosiaali- ja diakoniatyö, koulutus- julkaisu-, tiedotustoiminta, lapsi- ja nuorisotyö, romanikulttuurin ja -kielen vaaliminen sekä opiskelevien romaninuorten tukeminen. Romano Missio ry. toimii yhteistyössä evankelisluterilaisen kirkon, kristillisten yhteisöjen, valtion, kuntien, sekä romaniväestön keskuudessa toimivien yhdistysten kanssa.

Suomen Romaniyhdistys ry. on valtakunnallinen vuonna 1967 perustettu uskonnollisesti ja poliittisesti sitoutumaton romanijärjestö. Romaniyhdistyksen tavoitteena on edistää romaniväestön yhdenvertaisuutta, lisätä romanien vaikutusmahdollisuuksia

ja osallistaa heitä yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Tavoitteitaan yhdistys toteuttaa ylläpitämällä vapaaehtoisvoimin toimistoa, tekemällä meneillään olevien hankkeen ja projektien kautta vanhus- ja nuorisotoimintaa, julkaisemalla romani-kielistä materiaalia ja edistämällä suvaitsevuutta ja vuoropuhelua. Romaniyhdistys osallistuu myös julkiseen päätöksentekoon erilaisissa työryhmissä ja neuvottelukunnissa.

Elämä ja Valo ry. on valtakunnallinen vuonna 1964 perustettu kansalaisjärjestö, joka toimii kristillisellä toimintaperiaatteella Suomessa sekä Itä-Euroopan alueella. Toiminnan tavoitteena on romaniväestön

kokonaisvaltainen hyvinvointi. Elämä ja Valo ry. tarjoaa tietoa romanikulttuurista, järjestää romaniväestölle yhdessä yhteistyökumppaneiden kanssa erilaista osallistavaa toimintaa, kuten hengellisiä tapahtumia, sekä edistää romaniväestön yhteisöllisyyttä.

Kromana ry. on vuonna 2005 perustettu valtakunnallinen romaninaisten järjestö, jonka tavoitteena on romaninyhteisön naisten ja perheiden hyvinvoinnin edistäminen ja yhteiskunnallisen aseman parantaminen. Tavoitteensa saavuttamiseksi Kromana ry järjestää tilaisuuksia,

tapahtumia ja koulutuksia, neuvoo ja ohjaa yhteiskunnallisissa asioissa sekä tekee verkostoyhteistyötä eri toimijoiden kanssa.

Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö (HDL) on vuonna 1867 perustettu yleishyödyllinen säätiö ja yhteiskunnallisten ongelmien ja erityisryhmien asiantuntija. Toiminta keskittyy

kaikkein haavoittuvimmassa asemassa oleviin ja sen laajaan palvelutarjontaan kuuluu liikkuvan romaniväestön suoja ja neuvonta sekä romanien työllistämistä ja osallisuutta tukeva toiminta. Tätä toimintaa varten on luotu erillinen matalan kynnyksen periaatteella toimiva Hirundo-yksikkö, joka toteuttaa ja kehittää pääkaupunkiseudulla erityisesti liikkuville ja rekisteröimättömille EU-kansalaisille sekä paperittomille romaneille suunnattuja sosiaalipalveluja.

LÄHTEET

Suomen romanipoliittinen ohjelma (Rompo) 2018–2022. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki, 2018.

Hanke saa rahoitusta Euroopan unionin
ohjelmasta Rights, Equality & Citizenship

ISSN NID. 1236-2050

ISSN PDF 1797-9854

ISBN NID. 978-952-00-4111-3

ISBN PDF 978-952-00-4112-0